

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент II курсу, групи 672-1
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Кузнєцов Дмитро Євгенович _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Грешко Роман Ігорович _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

АНОТАЦІЯ

Кузнєцов Д.Є. Управління ліквідністю банків. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теоретичних та практичних аспектів управління ліквідністю банків. Досліджена економічна сутність ліквідності банку, її види та значення, а також підходи, методи та інструменти оцінювання та управління ліквідністю банку. Проведений аналіз ліквідності банківської системи України, визначені джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк», оцінена ліквідність та дотримання регуляторних вимог банківської установи. Обґрунтовані шляхи удосконалення управління ліквідністю АТ КБ «Приватбанк» та формування оптимальної структури його активів для досягнення максимізації ліквідності.

Ключові слова: банк, управління, ліквідність, активи банку, пасиви банку, фінансова безпека, фінансова стійкість.

ANNOTATION

Kuznetsov D. Bank liquidity management. – Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

In the qualification work, a study of theoretical and practical aspects of bank liquidity management was carried out. The economic essence of the bank's liquidity, its types and significance, as well as approaches, methods and tools for evaluating and managing the bank's liquidity are studied. An analysis of the liquidity of the banking system of Ukraine was carried out, sources of formation and directions of use of liquid funds of «Privatbank» were determined, liquidity and compliance with regulatory requirements of the banking institution were assessed. Reasoned ways of improving the liquidity management of «Privatbank» and forming the optimal structure of its assets to achieve the maximization of liquidity.

Key words: bank, management, liquidity, bank assets, bank liabilities, financial security, financial stability.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.Є. Кузнєцов

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ	8
1.1 Економічна сутність ліквідності банку, її види та значення.....	8
1.2 Основні підходи до оцінювання ліквідності банку	13
1.3 Методи та інструменти управління ліквідністю банку	17
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	22
2.1 Аналіз ліквідності банківської системи України.....	22
2.2 Джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк»	27
2.3 Динаміка показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог АТКБ «Приватбанк»	32
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ.....	38
3.1 Удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» для досягнення максимізації ліквідності.....	38
3.2 Напрями щодо удосконалення управління ліквідністю банків	42
Висновки до розділу 3.....	46
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність. Управління ліквідністю банків необхідне для забезпечення стабільності та ефективності банківської системи. Належність процесу дозволяє банкам своєчасно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами, що сприяє зміцненню довіри до банківського сектору. Крім того, раціональний вибір балансу між структурою активів та пасивів банків створює передумови для активізації кредитування реального сектору економіки, що стимулює економічне зростання. Таким чином, вивчення теоретичних засад та практичних аспектів управління ліквідністю банків є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку банківської системи та економіки в цілому.

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із економічною нестабільністю та кризовими явищами через війну, проблематика управління ліквідністю банків набуває особливої актуальності. Ефективне управління ліквідністю дозволяє банкам мінімізувати ризики, пов'язані з відтоком коштів клієнтів та зниженням платоспроможності. Застосування передових методів та інструментів управління ліквідністю сприяє підвищенню фінансової стійкості банків та їх здатності протистояти негативним впливам зовнішнього середовища. Крім того, в умовах посилення регуляторних вимог до ліквідності банків, дослідження даної проблематики є необхідним для розробки та впровадження ефективних стратегій управління ліквідністю, що відповідають сучасним стандартам. Як наслідок, актуальність дослідження управління ліквідністю банків значно зросла в останні роки.

Низка вчених присвятила свої праці вивченню різних аспектів даної проблематики, зокрема, Новосьолова О. С., Криклій О. А. та Москаленко А. О., Блащук-Дев'яткіна Н. та Маруніч К., Любкіна О., Ларіонова К. Л. та Донченко Т. В., Краснова І. В., Павленко Л. Д., Косов А. С., Грудзевич У. та Дребот Н., Барановський О. І. та Путінцева Т., Гунько Н. І., Перерва Р. Р.,

Олійник А. В., Третьякова О. В., Гулевата А. В., Чуркіна І. Є. та Продан Т. Я., Одайський О., Ладан О. І., Тітов Д. та Шедловський О..

Метою дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення управління ліквідністю банків на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів.

Відповідно, в якості завдань виділено:

- розглянути економічну сутність ліквідності банку, її види та значення;
- дослідити основні підходи до оцінювання ліквідності банку;
- проаналізувати методи та інструменти управління ліквідністю банку;
- провести аналіз ліквідності банківської системи України;
- вивчити джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк»;
- проаналізувати динаміку показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог АТКБ «Приватбанк»;
- запропонувати шляхи удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» для досягнення максимізації ліквідності;
- розробити напрями щодо удосконалення управління ліквідністю банків.

Предметом є теоретичні та практичні аспекти управління ліквідністю банківської системи.

Об'єктом дослідження є банківська сфера.

Інформаційна база. Інформаційною основою дослідження є:

- наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені питанням управління ліквідністю банків, оцінки факторів впливу на неї та методів її оцінювання;
- нормативно-правові акти Національного банку України, що регулюють діяльність банків та визначають вимоги до їх ліквідності;
- статистичні дані та аналітичні матеріали Національного банку України щодо пруденційних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції банків,

ліквідності банківської системи, обов'язкових резервів та балансових показників;

- фінансова звітність провідних українських банків, зокрема АТ КБ «ПриватБанк»;

- аналітична інформація від провідних світових компаній щодо вартості впровадження технологій штучного інтелекту.

Методи дослідження. У роботі використані спеціальні та загальнонаукові методи. До перших відносяться горизонтальний та вертикальний аналіз, балансовий метод, коефіцієнтний метод.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в наступному:

- набуло подальшого розвитку розуміння сутності ліквідності банку, яка полягає в його спроможності своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, що є запорукою фінансової стійкості та платоспроможності установи. Різні види ліквідності, такі як миттєва, поточна, короткострокова та довгострокова, відображають здатність банку виконувати свої зобов'язання в різних часових горизонтах та вимагають ефективного управління активами та пасивами, а також підтримки оптимальних значень відповідних нормативів та індикаторів;
- систематизовані основні підходи до оцінювання ліквідності банку, які передбачають врахування нормативів ліквідності, встановлених регулятором, зокрема, підтримувати LCR та NSFR на рівні не менше 100%. Використання різноманітних методів оцінювання ліквідності, таких як стрес-тестування, GAP-аналіз, моніторинг ключових показників та моделювання, дає змогу банкам виявляти потенційні ризики та своєчасно реагувати на зміни ринкових умов. Застосування економіко-математичних методів моделювання ліквідності, включаючи економетричне моделювання, методи дослідження операцій, прогнозування часових рядів тощо, дозволяє прогнозувати майбутні

грошові потоки та розробляти ефективні стратегії управління ліквідністю банку.

Апробація та практичне значення результатів дослідження. Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані автором шляхи удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» будуть розглянуті на предмет впровадження в практичну діяльність банківської установи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 55 сторінки друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 50 сторінках. Робота містить 8 таблиць та 10 рисунків, список використаних джерел включає 45 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

1.1 Економічна сутність ліквідності банку, її види та значення

Платоспроможність банку забезпечує його здатність вчасно відповідати на ризики та за власними зобов'язаннями, що дозволяє створювати стійку бізнес-модель. Тому вивчення питань ліквідності банку є актуальним.

Загалом цей термін означає здатність банківської установи своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Вона відображає спроможність банку трансформувати свої активи в готівкові кошти без суттєвих втрат їх вартості [45, с.201]. Економічна сутність ліквідності банку полягає в забезпеченні стабільності та надійності банківської системи, адже від неї залежить довіра клієнтів до банку та його репутація на ринку фінансових послуг.

Для підтримки належного рівня ліквідності банк повинен ефективно управляти своїми активами та пасивами (Рис.1.1).

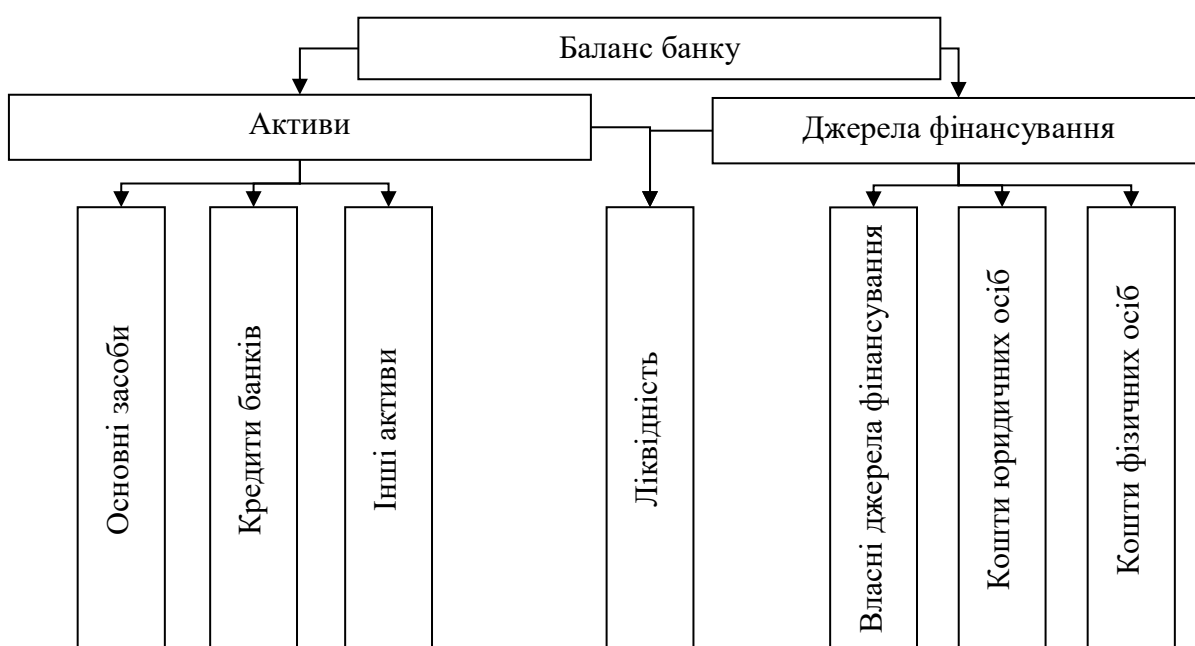

Рис. 1.1 Місце ліквідності серед активів та фінансових ресурсів

Джерело: складено автором на основі [40]

Активи банку являють собою ресурси, які приносять дохід, такі як кредити, інвестиції в цінні папери та інші фінансові інструменти. Натомість, пасиви банку – це джерела формування його ресурсної бази, до яких належать депозити клієнтів, міжбанківські кредити, кошти, залучені шляхом емісії цінних паперів тощо.

Місце ліквідності серед активів та фінансових ресурсів банку визначається її роллю в забезпеченні фінансової стійкості та платоспроможності установи. Для підтримки ліквідності банк повинен дотримуватися певних нормативів, встановлених регулятором, зокрема, щодо співвідношення високоліквідних активів до загальних зобов'язань [20, с.78]. Високоліквідні активи, такі як готівкові кошти та короткострокові державні цінні папери, дозволяють банку швидко отримати необхідні ресурси для виконання своїх зобов'язань.

Водночас, надмірна концентрація високоліквідних активів може негативно вплинути на прибутковість банку, адже вони, як правило, генерують нижчий дохід порівняно з менш ліквідними активами, такими як довгострокові кредити. Тому банк повинен знаходити оптимальний баланс між ліквідністю та прибутковістю, враховуючи структуру своїх пасивів та ринкову кон'юнктуру [43].

Ефективне управління ліквідністю передбачає також врахування строкowości активів та пасивів банку. Зокрема, банк повинен забезпечувати відповідність термінів погашення своїх зобов'язань термінам повернення виданих кредитів та інших активів. Це дозволяє мінімізувати ризик виникнення розривів ліквідності та уникнути ситуацій, коли банк не зможе своєчасно розрахуватися з вкладниками та кредиторами.

Еволюція теорій управління банківською ліквідністю відображає зміну підходів до розуміння та забезпечення здатності банків виконувати свої зобов'язання. Концепція комерційних кредитів, яка домінувала на ранніх етапах розвитку банківської справи, передбачала, що ліквідність банку залежить від наявності достатньої кількості короткострокових кредитів. Ці

кредити, як очікувалося, забезпечуватимуть безперервний грошовий потік, необхідний для виконання поточних зобов'язань банку перед вкладниками та кредиторами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Еволюція теорій управління банківською ліквідністю

Напрямок	Аспекти теорії
Концепція комерційних кредитів	Банківська ліквідність передбачає достатню кількість ресурсів у короткострокових кредитах, що гарантуватиме безперервний грошовий потік для виконання поточних зобов'язань
Теорія трансформації активів	Ліквідність передбачає наявність значної кількості активів, які можуть бути швидко реалізовані на ринку, використані як застава для отримання фінансування тощо
Концепція прогнозованого прибутку	Ліквідність означає спроможність відповідати за зобов'язаннями, базуючись на коротко- та довгостроковому прогнозуванні грошових потоків, враховуючи очікувані майбутні надходження від позичальників банку.
Теорія управління пасивами	Ліквідність визначається здатністю виконувати зобов'язання завдяки міцній репутації та спроможності оперативно мобілізувати фінансові ресурси на ринку, зокрема, на міжбанківському.

Джерело: складено автором на основі [12]

З розвитком фінансових ринків та ускладненням банківської діяльності на зміну концепції комерційних кредитів прийшла теорія трансформації активів. Згідно з цією теорією, ліквідність банку визначається наявністю значної кількості активів, які можуть бути швидко реалізовані на ринку або використані як застава для отримання додаткового фінансування [14]. Такий підхід передбачає, що банк повинен підтримувати диверсифікований портфель активів різної ліквідності та строковості, щоб мати змогу оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та потреби клієнтів.

Подальший розвиток банківської справи та посилення конкуренції на ринку фінансових послуг сприяли появі концепції прогнозованого прибутку. Ця концепція базується на ідеї, що ліквідність банку залежить від його здатності точно прогнозувати майбутні грошові потоки, враховуючи очікувані надходження від позичальників та інших контрагентів. Банк повинен будувати свою діяльність таким чином, щоб забезпечити відповідність між строками погашення активів та зобов'язань, мінімізуючи ризики розривів ліквідності.

Нарешті, теорія управління пасивами розглядає ліквідність банку через призму його спроможності оперативно мобілізувати фінансові ресурси на ринку. Основним фактором забезпечення ліквідності є міцна репутація банку та його здатність залучати кошти на міжбанківському ринку та від інших інституційних інвесторів. Банк повинен активно управляти своїми пасивами, диверсифікувати джерела фінансування та підтримувати високі стандарти прозорості та ризик-менеджменту.

Ліквідність банку, будучи ключовим фактором його фінансової стабільності та надійності, може розглядатися в кількох аспектах. Зокрема, розрізняють такі види ліквідності банку: миттєву, поточну, короткострокову та довгострокову [8, с.56].

Миттєва ліквідність характеризує здатність банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами в режимі реального часу. Вона передбачає наявність у банку достатнього обсягу високоліквідних активів, таких як готівкові кошти та кошти на кореспондентських рахунках в інших банках, для задоволення поточних потреб у платежах та розрахунках. Підтримка належного рівня миттєвої ліквідності є критично важливою для забезпечення безперебійного функціонування банку та запобігання виникненню кризових ситуацій.

Поточна ліквідність відображає спроможність банку виконувати свої зобов'язання протягом операційного дня. Вона передбачає наявність у банку достатніх ресурсів для здійснення розрахунків за платіжними документами клієнтів, проведення міжбанківських операцій та інших поточних транзакцій. Для забезпечення поточної ліквідності банк повинен ефективно управляти своїми грошовими потоками, прогнозувати очікувані надходження та відтоки коштів, а також підтримувати оптимальний баланс між високоліквідними та менш ліквідними активами.

Короткострокова ліквідність характеризує здатність банку виконувати свої зобов'язання протягом відносно короткого періоду часу, як правило, до одного року. Йдеться про достатність обсягу ліквідних активів та стабільних

джерел фінансування для покриття очікуваних відтоків коштів, таких як повернення депозитів, погашення міжбанківських кредитів та інших короткострокових зобов'язань.

Довгострокова ліквідність відображає спроможність банку виконувати свої зобов'язання в довгостроковій перспективі, тобто протягом періоду, що перевищує один рік. Вона передбачає здатність банку генерувати достатні грошові потоки для погашення довгострокових депозитів, облігацій та інших фінансових інструментів. Забезпечення довгострокової ліквідності вимагає від банку формування збалансованої структури активів та пасивів за строками погашення, диверсифікації джерел фінансування, а також підтримки міцних партнерських відносин з клієнтами та інвесторами.

Значення ліквідності банку полягає в тому, що вона є запорукою його фінансової стійкості, платоспроможності та здатності виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами [36, с.15]. Адекватний рівень ліквідності дозволяє банку ефективно функціонувати в умовах мінливого ринкового середовища, протистояти негативному впливу зовнішніх шоків та підтримувати довіру з боку вкладників та інвесторів. Водночас, надмірна ліквідність може обмежувати потенціал банку щодо генерування прибутку, адже високоліквідні активи, як правило, мають нижчу дохідність порівняно з іншими напрямками інвестування.

Підводячи підсумок, ліквідність банку – це здатність банківської установи своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Вона є фактором його фінансової стабільності та надійності, що відображає здатність установи виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами. Банк повинен підтримувати оптимальний баланс між різними видами ліквідності, такими як миттєва, поточна, короткострокова та довгострокова, для забезпечення ефективного функціонування в умовах мінливого ринкового середовища.

1.2 Основні підходи до оцінювання ліквідності банку

Існує значна кількість методів оцінювання ліквідності банку, основним з яких є коефіцієнтний. Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) - це стандартні показники, передбачені правилами Базеля III, покликані забезпечити банкам достатній рівень ліквідності, щоб витримати короткострокові та довгострокові стресові сценарії. Однак ці показники мають певні обмеження, такі як проблеми з цілісністю даних та вузький фокус на факторах ризику ліквідності (Рис. 1.2).

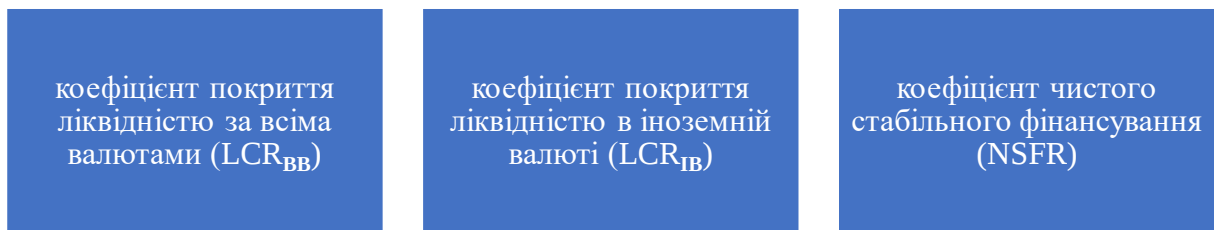

Рис. 1.2 Нормативи ліквідності у банках України відповідно до вимог НБУ

Джерело: складено автором на основі [27]

LCR_{BB} визначає здатність банку покривати очікувані відтоки грошових коштів протягом 30 днів за рахунок високоякісних ліквідних активів. Його розрахунок здійснюється шляхом співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відтоку грошових коштів. Згідно з вимогами НБУ, значення LCR_{BB} має бути не менше 100%, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку для покриття короткострокових зобов'язань [5, с.5].

LCR_{IB} , у свою чергу, оцінює спроможність банку виконувати свої зобов'язання в іноземній валюті протягом 30 днів. Розрахунок LCR_{IB} проводиться аналогічно до LCR_{BB} , але враховуються лише активи та зобов'язання в іноземній валюті. Мінімальне значення LCR_{IB} , встановлене НБУ, становить 100%, що гарантує достатність високоякісних ліквідних активів в іноземній валюті для покриття відповідних відтоків.

NSFR є показником довгострокової ліквідності банку та визначає наявність стабільних джерел фінансування для підтримки активів протягом одного року. Розрахунок базується на співвідношенні доступного стабільного фінансування до необхідного стабільного фінансування. НБУ встановлює мінімальне значення NSFR теж на рівні 100%, що забезпечує збалансованість активів і пасивів банку в довгостроковій перспективі.

Дотримання банками нормативів ліквідності, встановлених НБУ, є обов'язковим та підлягає регулярному контролю з боку регулятора. Окрім цього банки використовують й інші підходи до оцінювання та управління ліквідністю. Одним із таких підходів є проведення стрес-тестування, яке дозволяє оцінити здатність банку протистояти потенційним кризовим ситуаціям. Під час стрес-тестування моделюються різні сценарії, такі як масовий відтік депозитів, погіршення якості активів або зміни ринкових умов, та аналізується їх вплив на ліквідну позицію банку [11, с.83]. Результати стрес-тестів використовуються для розробки планів дій на випадок надзвичайних ситуацій та вдосконалення системи управління ризиками.

Банки також застосовують метод GAP-аналізу для оцінки розривів ліквідності. Він передбачає порівняння активів і зобов'язань банку за строками погашення та дозволяє виявити потенційні невідповідності в майбутніх грошових потоках [45, с.201]. Позитивний розрив ліквідності виникає, коли обсяг активів перевищує обсяг зобов'язань у певному часовому проміжку, що свідчить про надлишок ліквідності. Негативний розрив, навпаки, вказує на потенційний дефіцит ліквідності. На основі результатів GAP-аналізу банки можуть вживати заходів щодо збалансування активів і пасивів та мінімізації ризиків ліквідності.

Ще одним важливим підходом є проведення регулярного моніторингу та аналізу інших показників ліквідності. Банки відстежують динаміку ключових індикаторів, таких як співвідношення кредитів до депозитів, частка високоліквідних активів у загальних активах, коефіцієнти концентрації депозитів та кредитів тощо. Вони дають змогу оцінити поточний стан

ліквідності банку та виявити потенційні ризики. Регулярний моніторинг дозволяє своєчасно реагувати на зміни ринкових умов та вживати необхідних заходів для підтримки оптимального рівня ліквідності.

Крім того, банки розробляють внутрішні політики та процедури управління ліквідністю, які враховують специфіку їхньої діяльності та ризик-профіль [13, с.125]. Вони визначають принципи управління активами й пасивами, встановлюють ліміти та обмеження щодо окремих операцій, регламентують процеси прийняття рішень та звітування. Наявність ефективної системи внутрішнього контролю та управління ризиками є запорукою забезпечення належного рівня ліквідності банку.

Ще одним методом є моделювання ліквідності [15, с.131]. Він передбачає використання математичних моделей для прогнозування майбутніх грошових потоків та оцінки здатності банку виконувати свої зобов'язання. Застосування математичного моделювання виявляється більш ефективним на довгострокових інтервалах, оскільки дозволяє врахувати динаміку зміни різних факторів та їх вплив на ліквідність банку в перспективі.

Серед найпоширеніших сучасних методів економіко-математичного моделювання оцінки ризиків виділяють чотири основні групи. Перша група включає методи економетричного моделювання, такі як регресійний та дисперсійний аналіз, статистичні методи, регресійні моделі, системи змінної структури та імітаційне моделювання. Ці методи дозволяють виявити залежності між різними факторами та оцінити їх вплив на ліквідність банку. Регресійні моделі, зокрема, дають змогу встановити кількісні взаємозв'язки між показниками ліквідності та макроекономічними змінними, такими як ВВП, інфляція, процентні ставки тощо.

Друга група методів включає методи та моделі дослідження операцій, такі як оптимізаційні задачі, методи експертних оцінок, метод аналогів, теорія ігор, концепція ризикової вартості (Value at Risk, VAR) та сценарний аналіз (стрес-тестування). Вони дозволяють оцінити потенційні втрати банку в разі настання несприятливих подій та розробити стратегії управління ризиками.

Концепція VAR, наприклад, дає змогу визначити максимальний розмір збитків, які банк може понести з певною ймовірністю протягом заданого часового горизонту. Стрес-тестування, у свою чергу, передбачає моделювання екстремальних сценаріїв та оцінку їх впливу на ліквідність банку.

Третя група методів стосується прогнозування часових рядів і включає трендові моделі, експоненціальне згладжування та авторегресійні моделі ARIMA. Ці методи дозволяють прогнозувати майбутні значення показників ліквідності на основі історичних даних та виявляти закономірності в динаміці часових рядів. Трендові моделі, наприклад, дають змогу оцінити загальну тенденцію зміни показників ліквідності в часі, тоді як авторегресійні моделі враховують вплив попередніх значень показника на його майбутні значення.

Четверта група включає інші методи моделювання, такі як нейромережні моделі, логічно-динамічні моделі та моделі нечіткої логіки. Вони дозволяють враховувати нелінійні залежності між змінними та моделювати складні системи. Нейромережні моделі, зокрема, здатні виявляти приховані закономірності в даних і адаптуватися до мінливих умов. Моделі нечіткої логіки, у свою чергу, дають змогу враховувати невизначеність і суб'єктивність у процесі прийняття рішень.

Вибір конкретного методу моделювання ліквідності залежить від специфіки діяльності банку, наявних даних та цілей аналізу. Комбінування різних методів дозволяє отримати більш повну та достовірну картину ризиків ліквідності та розробити ефективні стратегії управління ними. Важливо також регулярно переглядати та оновлювати моделі, враховуючи зміни ринкових умов та появу нових факторів ризику.

Підводячи підсумок, зазначимо, що оцінювання ліквідності банку є процесом, що включає дотримання нормативів ліквідності, встановлених НБУ, таких як LCR (не менше 100%) та NSFR (не менше 100%). Крім того, банки застосовують методи стрес-тестування, GAP-аналізу та регулярного моніторингу показників ліквідності для виявлення потенційних ризиків. Метод моделювання ліквідності, який включає економетричне моделювання,

методи дослідження операцій, прогнозування часових рядів та інші підходи, що дозволяє прогнозувати майбутні грошові потоки та розробляти ефективні стратегії управління ліквідністю.

1.3 Методи та інструменти управління ліквідністю банку

Управління ліквідністю банку на рівні центрального банку передбачає застосування різноманітних методів та інструментів, спрямованих на забезпечення стабільності банківської системи та підтримку належного рівня ліквідності комерційних банків. НБУ, як головний регулятор банківського сектору, відіграє ключову роль у формуванні та реалізації монетарної політики, що безпосередньо впливає на ліквідність банківських установ.

Одним із основних інструментів управління ліквідністю на рівні центрального банку є операції на відкритому ринку. Шляхом купівлі або продажу державних цінних паперів центральний банк має змогу регулювати обсяг грошової маси в обігу та впливати на рівень ліквідності банківської системи. Купуючи цінні папери, центральний банк збільшує ліквідність банків, тоді як продаж цінних паперів призводить до зменшення ліквідності (Рис. 1.3).

Наступним важливим інструментом є зміна норми обов'язкових резервів. Центральний банк встановлює вимоги до мінімального обсягу резервів, які комерційні банки повинні зберігати на рахунках у центральному банку. Підвищення норми обов'язкових резервів зменшує обсяг коштів, доступних для кредитування, що призводить до зниження ліквідності банків. І навпаки, зниження норми обов'язкових резервів збільшує ліквідність банківської системи.

Окрім цього, центральний банк застосовує механізм рефінансування, надаючи короткострокові кредити комерційним банкам для підтримки їхньої ліквідності. Через операції репо центральний банк купує цінні папери у банків

з умовою зворотного викупу через визначений період часу. Це дозволяє банкам отримати додаткові ліквідні кошти для виконання своїх зобов'язань.

Рис.1.3 Вплив операцій НБУ на ліквідність банків

Джерело: складено автором на основі [2, с.8; 18, с.364; 7, с.78]

Важливе значення відіграє також регулювання процентних ставок центральним банком. Шляхом зміни ключової ставки центральний банк впливає на вартість міжбанківських кредитів та депозитів. Підвищення ключової ставки робить запозичення більш дорогим для банків, що може призвести до зменшення обсягу кредитування та зниження ліквідності. Зниження ключової ставки, навпаки, стимулює кредитну активність банків та підвищує їхню ліквідність (Рисунок 1.4).

Крім того, центральний банк здійснює моніторинг та оцінку ліквідності банківської системи за допомогою різноманітних індикаторів та моделей. Аналізуючи динаміку показників ліквідності, структуру активів та пасивів

банків, а також ринкові умови, НБУ може своєчасно виявляти потенційні ризики та вживати відповідних заходів для підтримки стабільності банківського сектору.

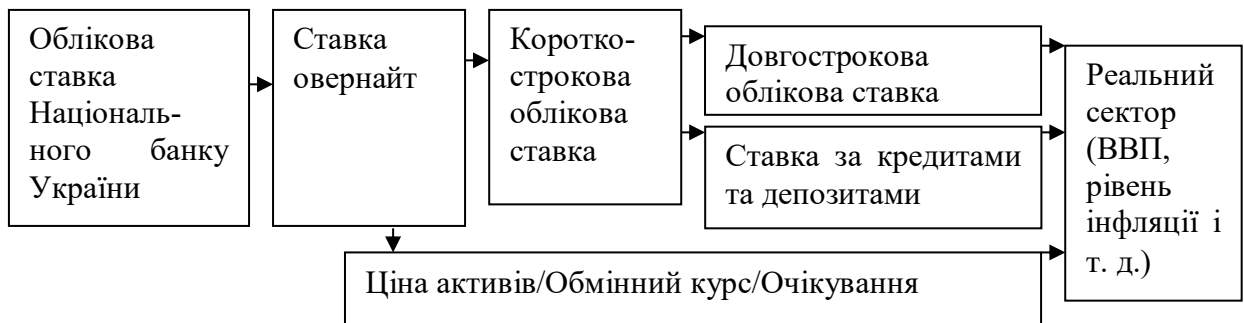

Рис. 1.4 Застосування облікової ставки для регулювання ліквідності комерційних банків

Джерело: складено автором на основі [26, с.97; 23, с.963]

Управління ліквідністю банку на внутрішньому рівні передбачає застосування низки методів та інструментів, спрямованих на забезпечення збалансованості активів і пасивів банку, підтримку достатнього рівня ліквідних коштів для виконання зобов'язань та ефективне управління ризиками ліквідності.

Також елементом цього напрямку діяльності є управління активами та пасивами банку. Цей підхід передбачає координацію та оптимізацію структури балансу банку з метою мінімізації ризиків та максимізації прибутковості. Банк здійснює аналіз чутливості активів та пасивів до змін процентних ставок, валютних курсів та інших ринкових факторів. На основі цього аналізу приймаються рішення щодо коригування структури активів і пасивів, наприклад, шляхом зміни строків залучення депозитів, диверсифікації кредитного портфеля чи хеджування ризиків за допомогою похідних фінансових інструментів.

Ефективне управління ліквідністю банку передбачає також формування та підтримку адекватного буфера ліквідності – запасу високоліквідних активів, таких як готівкові кошти, кошти на кореспондентських рахунках, державні цінні папери тощо. Наявність достатнього буфера ліквідності дозволяє банку

оперативно реагувати на непередбачувані відтоки коштів та забезпечувати виконання своїх зобов'язань навіть у стресових ситуаціях.

Важливим аспектом управління ліквідністю є також встановлення внутрішніх лімітів та нормативів, що слугують орієнтирами для прийняття рішень щодо управління ліквідністю та дозволяють контролювати рівень ризику.

Висновки до розділу 1

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що в процесі вивчення теоретичних основ управління ліквідністю банків сформульовані такі висновки:

- розкрито економічну сутність ліквідності банку, її види та значення. Вона полягає в його спроможності своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, що є запорукою фінансової стійкості та платоспроможності установи. Різні види ліквідності, такі як миттєва, поточна, короткострокова та довгострокова, відображають здатність банку виконувати свої зобов'язання в різних часових горизонтах та вимагають ефективного управління активами та пасивами, а також підтримки оптимальних значень відповідних нормативів та індикаторів. Значення ліквідності банку полягає в тому, що вона є фундаментом довіри з боку клієнтів, інвесторів та суспільства в цілому, а також визначає здатність установи протистояти негативному впливу зовнішніх шоків та забезпечувати довгостроковий розвиток;

- охарактеризовано основні підходи до оцінювання ліквідності банку. Для забезпечення стабільності та надійності банківської системи банки повинні дотримуватися нормативів ліквідності, встановлених регулятором, зокрема, підтримувати LCR та NSFR на рівні не менше 100%. Використання різноманітних методів оцінювання ліквідності, таких як стрес-тестування, GAP-аналіз, моніторинг ключових показників та моделювання, дає змогу

банкам виявляти потенційні ризики та своєчасно реагувати на зміни ринкових умов. Застосування економіко-математичних методів моделювання ліквідності, включаючи економетричне моделювання, методи дослідження операцій, прогнозування часових рядів тощо, дозволяє прогнозувати майбутні грошові потоки та розробляти ефективні стратегії управління ліквідністю банку;

- виділено методи та інструменти управління ліквідністю банку. Управління ліквідністю банку здійснюється як на рівні центрального банку, так і на внутрішньому рівні самих банківських установ. НБУ застосовує такі інструменти, як операції на відкритому ринку, зміна норми обов'язкових резервів та регулювання процентних ставок, для забезпечення стабільності банківської системи. Банки, у свою чергу, використовують аналіз розривів ліквідності, управління активами та пасивами, формування буфера ліквідності та встановлення внутрішніх лімітів і нормативів, таких як коефіцієнт миттєвої ліквідності, LCR та NSFR, для ефективного управління ризиками ліквідності.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

2.1 Аналіз ліквідності банківської системи України

Ситуація у сфері управління ліквідністю у банківському секторі зазнає впливу військових дій. Коефіцієнт LCR_{ВВ} демонструє стійке зростання, особливо в останні два роки, збільшившись з 481,1% у 2019 році до вражаючих 2377,2% у 2023 році. Це свідчить про значне покращення здатності банків покривати короткострокові зобов'язання високоякісними ліквідними активами у національній валюті.

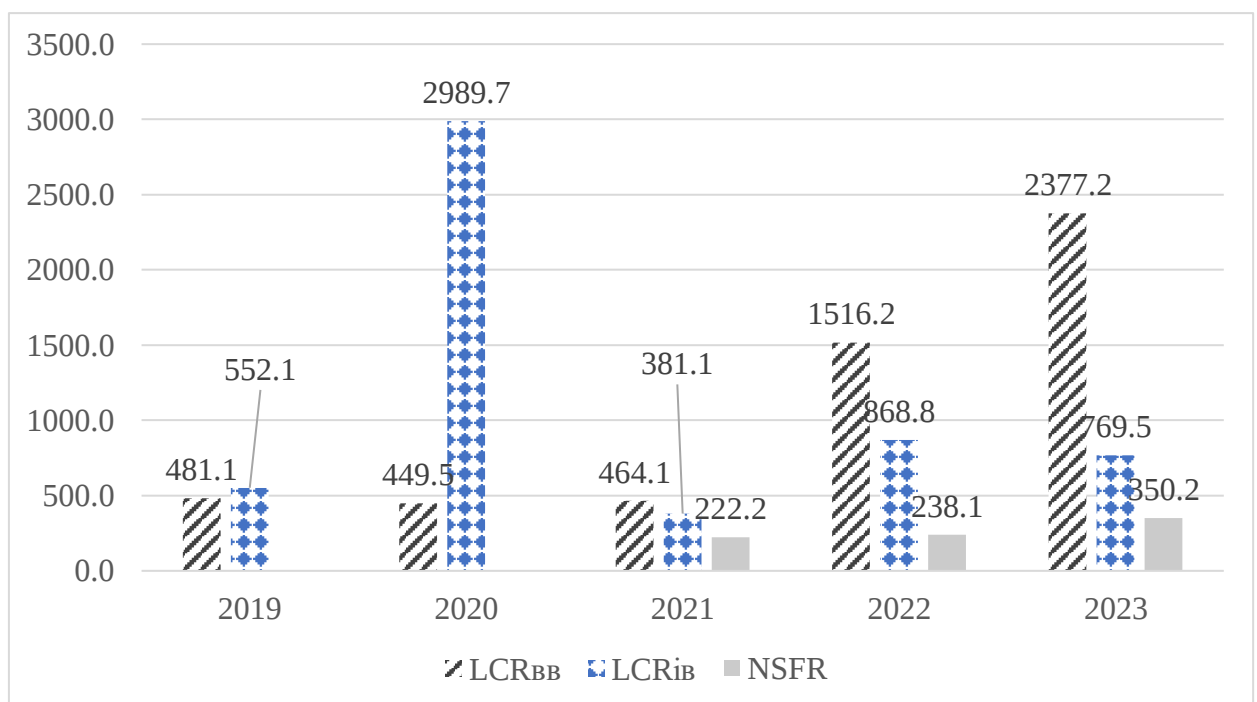

Рис. 2.1. Динаміка середнього значення показників ліквідності банківської системи України в 2019-2023 рр., %

Джерело: складено автором на основі [28]

Показник LCR_{ІВ} характеризується більшою волатильністю. Різне зростання до 2989,7% у 2020 році змінилося суттєвим зниженням до 381,1% у 2021 році. Однак, у 2022 та 2023 роках спостерігається стабілізація на рівні

868,8% та 769,5% відповідно. Незважаючи на коливання, банківська система зберігає достатній запас ліквідності в іноземній валюті для покриття короткострокових зобов'язань, що вказує на низький рівень імовірності втрати стійкості.

Коефіцієнт NSFR, який відображає стабільність фондування, поступово зростає з 222,2% у 2019 році до 350,2% у 2021 році. Це вказує на зміцнення здатності банків забезпечувати довгострокове стабільне фондування для підтримки своєї діяльності. Хоча дані за 2022 та 2023 роки відсутні, позитивна динаміка попередніх років дозволяє припустити подальше покращення цього показника.

Загалом, аналіз засвідчує зростання ліквідності та стабільності банківської системи України протягом досліджуваного періоду. Високі значення LCR_{вв} та LCR_{ів} вказують на достатність ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань, а позитивна динаміка NSFR підкреслює зміцнення структури фондування банків. Ці фактори сприяють підвищенню стійкості банківського сектору до потенційних шоків та забезпечують його здатність ефективно виконувати свої функції в економіці країни.

Проявляється чітка тенденція до зростання залишків на коррахунках в українській банківській системі. У 2019 році показник становив 30,3 млрд грн, що свідчить про відносно низький рівень ліквідності на початку досліджуваного періоду. Проте, вже у 2020 році спостерігається суттєве збільшення залишків до 52,4 млрд грн, що на 73% перевищує показник попереднього року. Тобто дещо знижується ліквідність в системі, адже банки змушені більше коштів залишати без активного використання (Рис.2.2).

Незважаючи на незначне зростання у 2021 році до 55 млрд грн, тенденція до нарощування залишків на коррахунках продовжується. У 2022 році обсяг залишків досягає 71 млрд грн, демонструючи приріст на 29% у порівнянні з 2021 роком. Однак, найбільш вражаючим є зростання у 2023 році, коли

залишки на коррахунках сягають рекордних 182 млрд грн, що в 2,6 рази перевищує показник 2022 року та в 6 разів - рівень 2019 року.

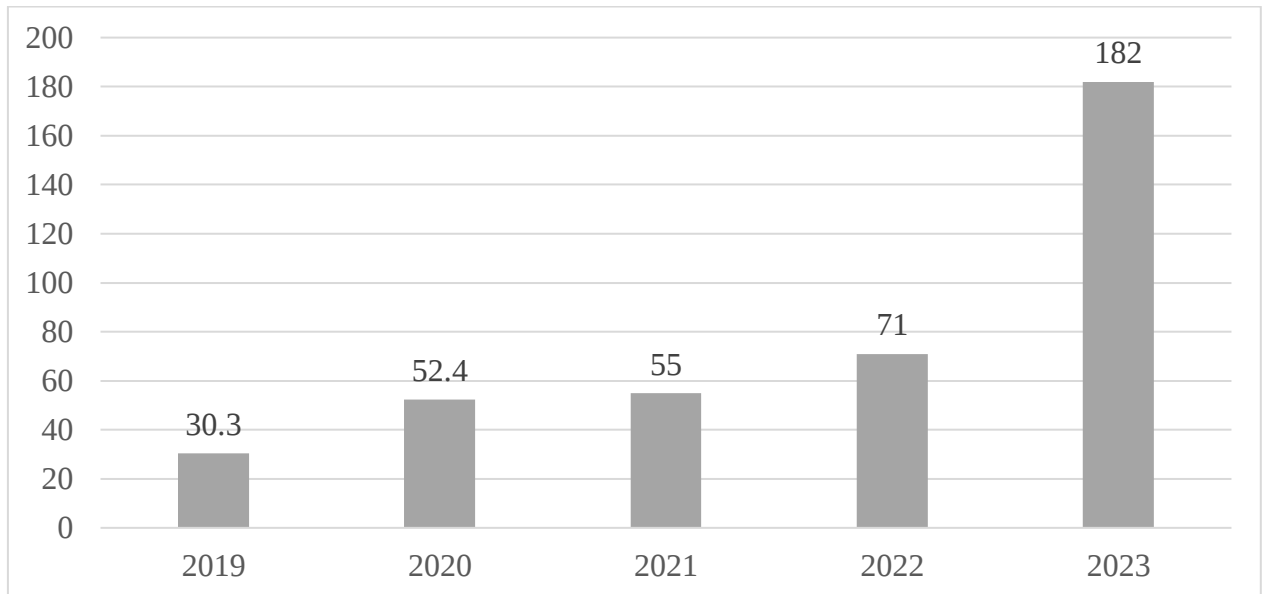

Рис. 2.2. Динаміка залишків на коррахунках в українській банківській системі у 2019-2023 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [24]

Таке стрімке нарощування залишків на коррахунках свідчить про значне покращення ліквідності банківської системи України. Банки акумулюють більше коштів на своїх рахунках в центральному банку, що підвищує їхню здатність виконувати платіжні зобов'язання та забезпечувати стабільність функціонування. Високий рівень ліквідності також створює передумови для активізації кредитування та підтримки економічного зростання.

Аналіз динаміки обов'язкових резервів у встановленому нормативі в українській банківській системі протягом 2019-2023 рр. виявляє кілька важливих тенденцій. У 2019 році обсяг резервів становив 56,2 млрд грн, що свідчить про значний буфер ліквідності, сформований банками відповідно до вимог регулятора. Протягом наступних двох років спостерігається поступове зниження обсягу резервів – до 54,3 млрд грн у 2020 році та 52,6 млрд грн у 2021 році.

Це пов'язано з пом'якшенням резервних вимог з боку Національного банку України у відповідь на економічні виклики, спричинені пандемією COVID-19 (Рис. 2.3).

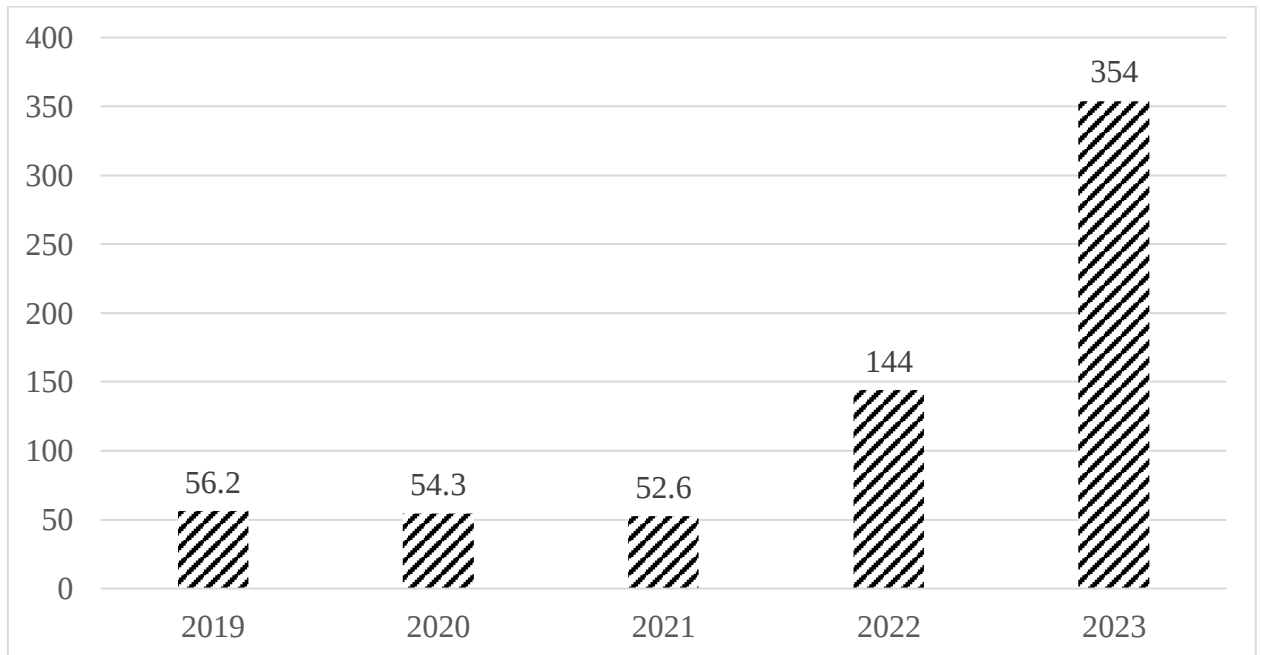

Рис. 2.3. Динаміка обов'язкових резервів у встановленому нормативі в українській банківській системі у 2019-2023 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [21]

Однак, починаючи з 2022 року, відбувається різке зростання обсягу обов'язкових резервів. У 2022 році резерви досягають 144 млрд грн, що майже втричі перевищує показник попереднього року. Ця тенденція продовжується і в 2023 році, коли обсяг резервів сягає рекордних 354 млрд грн, що в 2,5 рази більше, ніж у 2022 році, та в 6,3 рази перевищує рівень 2019 року.

Таке стрімке нарощування обов'язкових резервів свідчить про посилення регуляторних вимог до банків щодо формування буферів ліквідності. Національний банк України, ймовірно, вживає заходів для підвищення стійкості банківської системи до потенційних шоків та забезпечення її здатності ефективно функціонувати в умовах економічної невизначеності. Високий рівень резервів також пов'язаний зі зростанням обсягів депозитів у банківській системі, що вимагає відповідного збільшення резервів відповідно до встановлених нормативів.

Варто зазначити, що динаміка обов'язкових резервів є важливим індикатором ліквідності банківської системи. Зростання цього показника протягом аналізованого періоду, особливо в 2022-2023 рр., узгоджується з покращенням інших індикаторів ліквідності, таких як LCR_{ВВ}, LCR_{ів} та залишки на коррахунках. Це підтверджує висновок про зміцнення ліквідної позиції українських банків та підвищення стабільності банківської системи в цілому.

Ще одним вагомим чинником ліквідності є рефінансування банків.

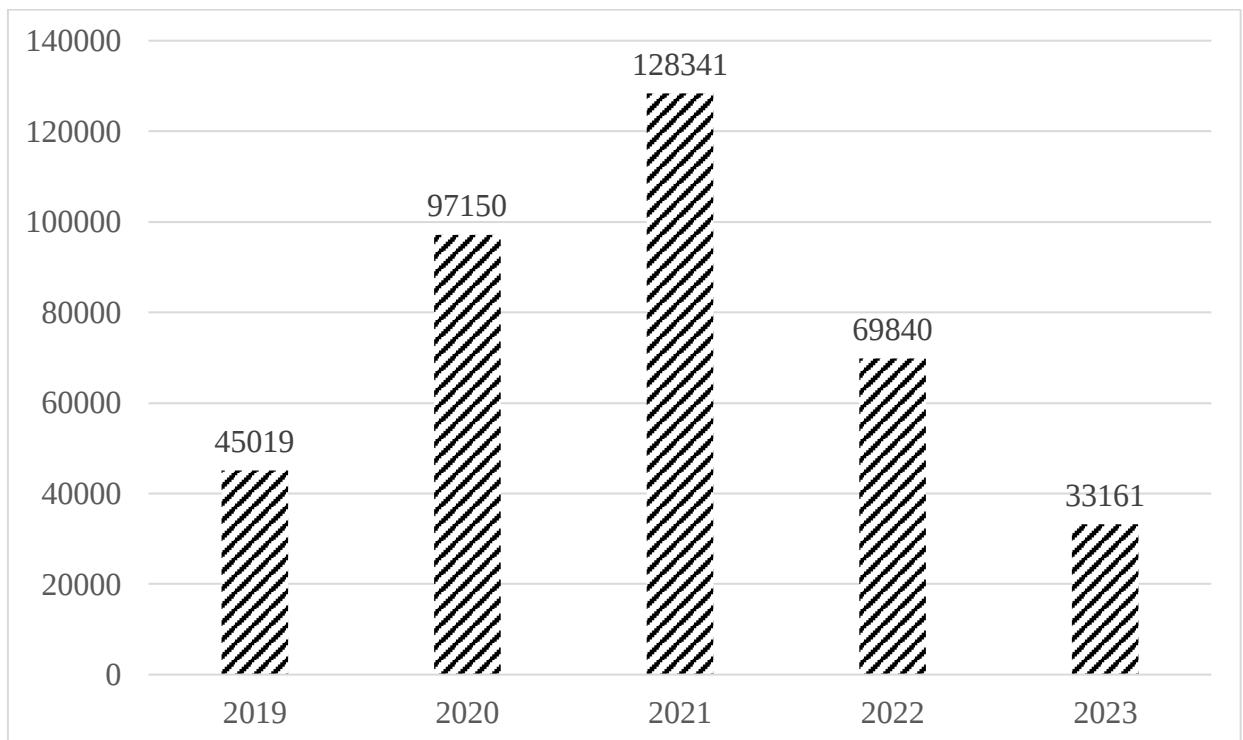

Рис. 2.4. Динаміка рефінансування банків (залишок за основною сумою) в українській банківській системі у 2019-2023 рр., млн грн.

Джерело: складено автором на основі [24]

У 2019 році обсяг рефінансування становив 45019 млн грн, що свідчить про значну підтримку ліквідності банків з боку Національного банку України. Протягом наступних двох років відбувається суттєве зростання обсягів рефінансування. У 2020 році цей показник досягає 97150 млн грн, що більш ніж удвічі перевищує рівень 2019 року. Тенденція до зростання продовжується і в 2021 році, коли обсяг рефінансування сягає максимуму в 128341 млн грн,

що на 32% більше, ніж у попередньому році. Однак, починаючи з 2022 року, відбувається зміна тренду. Обсяг рефінансування банків зменшується до 69840 млн грн, що на 46% менше, ніж у 2021 році. Ця тенденція продовжується і в 2023 році, коли залишок за основною сумою рефінансування скорочується до 33161 млн грн, що становить лише 26% від рівня 2021 року та на 26% менше, ніж у 2019 році.

Таке явище свідчить про поступове зменшення потреби банків у додатковій ліквідності з боку центрального банку. Це пов'язано з покращенням ліквідної позиції банків, зростанням залишків на коррахунках та нарощуванням обов'язкових резервів. Банки стають більш самодостатніми у забезпеченні власної ліквідності, що зменшує їхню залежність від рефінансування з боку Національного банку України.

Підводячи підсумок, зазначимо, що протягом 2019-2023 рр. відбувається стійке зростання показників LCR_{вв} та LCR_{ів}, які у 2023 році досягли 2377,2% та 769,5% відповідно. Обсяг залишків на коррахунках банків зріс з 30,3 млрд грн у 2019 році до рекордних 182 млрд грн у 2023 році, що свідчить про значне покращення ліквідності банківської системи. Незважаючи на скорочення обсягів рефінансування банків з боку НБУ в останні два роки, банківська система України демонструє зміцнення ліквідної позиції та здатність ефективно функціонувати без значної підтримки регулятора.

2.2 Джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк»

Кошти клієнтів є основним джерелом формування ліквідних коштів банку, демонструючи стабільне зростання протягом досліджуваного періоду. Зокрема, обсяг коштів клієнтів збільшився з 231,4 млрд грн. у 2019 році до 549,7 млрд грн. у 2023 році, що свідчить про зміцнення довіри до банку та розширення клієнтської бази (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Динаміка джерела формування ліквідних коштів
АТКБ «Приватбанк» в 2019-2023 рр., млрд грн.

Показники	Рік					Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
	2019	2020	2021	2022	2023		
Кошти клієнтів	231,4	309,5	321,7	464,9	549,7	318	137,56
у тому числі кошти підприємств та небанківських фінансових установ	50,2	84,2	95,1	130,3	157,3	107	213,44
у тому числі кошти до запитання	39,6	69,3	82,6	116,1	144,6	105	265,69
у тому числі кошти приватних осіб	181,0	225,0	226,4	333,9	391,5	211	116,29
у тому числі кошти до запитання	81,7	122,5	136,6	243,4	314,2	233	284,73
Інші фінансові зобов'язання	13,7	8,6	10,6	13,2	13,1	-1	-4,52
Загальна сума зобов'язань	259,6	334,1	340,6	491,9	601,8	342	131,83
Загальна сума власного капіталу	54,5	52,8	66,6	57,8	84,8	30	55,60

Джерело: складено автором на основі [9]

Варто відзначити, що кошти підприємств та небанківських фінансових установ, а також кошти приватних осіб демонструють позитивну динаміку. Обсяг коштів підприємств та небанківських фінансових установ зріс з 50,2 млрд грн. у 2019 році до 157,3 млрд грн. у 2023 році, в той час як кошти приватних осіб збільшилися з 181,0 млрд грн. до 391,5 млрд грн. за аналогічний період. Ці дані свідчать про диверсифікацію джерел формування ліквідних коштів банку та зростання довіри з боку різних груп клієнтів.

Особливу увагу слід приділити динаміці коштів до запитання, які є найбільш ліквідною частиною коштів клієнтів. Кошти до запитання підприємств та небанківських фінансових установ зросли з 39,6 млрд грн. у 2019 році до 144,6 млрд грн. у 2023 році, а кошти до запитання приватних осіб - з 81,7 млрд грн. до 314,2 млрд грн. за той же період. Такі показники свідчать про високий рівень ліквідності банку та його здатність оперативно задовольняти потреби клієнтів у грошових коштах.

Інші фінансові зобов'язання банку залишалися відносно стабільними протягом досліджуваного періоду, коливаючись у межах 8,6-13,7 млрд грн. Загальна сума зобов'язань банку зросла з 259,6 млрд грн. у 2019 році до 601,8 млрд грн. у 2023 році, що відповідає загальній тенденції зростання джерел формування ліквідних коштів.

Власний капітал банку демонструє неоднорідну динаміку, коливаючись у межах 52,8-84,8 млрд грн. протягом 2019-2023 рр. Незважаючи на деякі коливання, загальна тенденція свідчить про зміцнення фінансової стійкості банку та його здатність ефективно управляти ризиками.

Що ж до напрямків використання ліквідності, то одним із них є власне забезпечення ліквідності, тобто збереження залишку для негайного виконання зобов'язань. Грошові кошти та їх еквіваленти демонструють зростання з 29 млрд грн. у 2019 році до 80 млрд грн. у 2023 році. Це свідчить про посилення буферу ліквідності АТКБ «Приватбанк» та його здатність швидко реагувати на потенційні відтоки коштів.

Інші ж напрямки розміщення ліквідності забезпечують приріст фінансового доходу. Фінансові активи за справедливою вартістю через прибуток або збиток, які також є високоліквідними інструментами, зросли з 85 млрд грн. у 2019 році до 100 млрд грн. у 2023 році. Вони дозволяють банку диверсифікувати свій портфель ліквідних коштів та отримувати додаткові доходи.

Кошти в інших банках, що відображають міжбанківське кредитування, зросли з 18 млрд грн. у 2019 році до 75 млрд грн. у 2023 році. Збільшення цього показника свідчить про активну участь банку на міжбанківському ринку та його здатність ефективно перерозподіляти ліквідні кошти між фінансовими установами.

Кредити та заборгованість клієнтів, які є менш ліквідними активами порівняно з попередніми категоріями, також демонструють зростання з 61 млрд грн. у 2019 році до 96 млрд грн. у 2023 році. Це свідчить про збалансований підхід банку до управління ліквідністю, коли частина коштів

спрямовується на кредитування реального сектору економіки, забезпечуючи доходність та диверсифікацію активів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Динаміка напрямків використання ліквідних коштів

АТКБ «Приватбанк» в 2019-2023 рр., млрд грн.

Показники	Рік					Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
	2019	2020	2021	2022	2023		
Грошові кошти та їх еквіваленти	29	27	28	41	80	51	178,48
Фінансові активи за справедливою вартістю через прибуток або збиток	85	101	93	96	100	16	18,54
Кошти в інших банках	18	24	26	60	75	57	321,62
Кредити та заборгованість клієнтів	61	57	70	71	96	35	56,70
у тому числі кредити та заборгованість корпоративних клієнтів	15	15	19	28	35	21	138,47
у тому числі кредити та заборгованість приватних клієнтів	46	42	52	43	60	14	30,33
Цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	67	119	129	144	171	105	157,46
Цінні папери за амортизованою собівартістю	28	27	26	100	134	106	379,25
Чисті активи, усього	314	387	407	550	687	373	118,59
Загальні активи, усього	552	566	583	737	880	328	59,37
ОВДП	140	195	206	236	256	115	82,36

Джерело: складено автором на основі [9]

Кредити та заборгованість корпоративних клієнтів зросли з 15 млрд грн. у 2019 році до 35 млрд грн. у 2023 році, тоді як кредити та заборгованість приватних клієнтів збільшилися з 46 млрд грн. до 60 млрд грн. за аналогічний період. Такий розподіл кредитного портфеля свідчить про диверсифікацію ризиків та орієнтацію банку на задоволення потреб різних груп клієнтів.

Цінні папери також відіграють важливу роль у процесі управління ліквідністю банку. Цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід зросли з 67 млрд грн. у 2019 році до 171 млрд грн. у 2023 році, а цінні папери за амортизованою собівартістю - з 28 млрд грн. до 134 млрд грн.

за той же період. Збільшення обсягів інвестицій у цінні папери дозволяє банку диверсифікувати свій портфель активів, отримувати додаткові доходи та підтримувати достатній рівень ліквідності.

Особливу увагу слід приділити динаміці ОВДП (облігацій внутрішньої державної позики), які є важливим інструментом управління ліквідністю для банків. Обсяг ОВДП у портфелі АТКБ «Приватбанк» зріс зі 140 млрд грн. у 2019 році до 256 млрд грн. у 2023 році. Інвестиції в них дозволяють банку не лише отримувати стабільний дохід, а й використовувати ці цінні папери як заставу для отримання рефінансування від Національного банку України у разі потреби.

Чисті активи банку демонструють стабільне зростання з 314 млрд грн. у 2019 році до 687 млрд грн. у 2023 році, що свідчить про ефективне управління активами та нарощення їх обсягів. Загальні активи банку також зросли з 552 млрд грн. до 880 млрд грн. за аналогічний період, що відображає масштаби діяльності банку та його здатність акумулювати значні обсяги ресурсів.

Таким чином, аналіз динаміки напрямків використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк» свідчить про комплексний підхід до управління ліквідністю, який включає збалансоване кредитування різних груп клієнтів, активне інвестування у цінні папери, у тому числі ОВДП, та нарощення загальних активів банку.

Підводячи підсумок, зазначимо, що АТКБ «Приватбанк» демонструє стабільне зростання коштів клієнтів, які є основним джерелом формування ліквідних коштів, збільшившись з 231,4 млрд грн. у 2019 році до 549,7 млрд грн. у 2023 році. Банк ефективно управляє ліквідністю, підтримуючи достатній рівень високоліквідних активів, таких як грошові кошти та їх еквіваленти (зростання з 29 млрд грн. до 80 млрд грн.), та активно інвестуючи в цінні папери, зокрема ОВДП (зростання зі 140 млрд грн. до 256 млрд грн.). Збалансоване кредитування корпоративних та приватних клієнтів, а також нарощення загальних активів (з 552 млрд грн. до 880 млрд грн.) свідчать про ефективність стратегії управління ліквідністю АТКБ «Приватбанк».

2.3 Динаміка показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог АТКБ «Приватбанк»

Що ж до коефіцієнтів банку, то ситуація є наступною. Коефіцієнт покриття ліквідністю для всіх валют (LCR_{ВВ}) демонструє стійку тенденцію до зростання, збільшившись з 268,3% у 2019 році до 462,8% у 2023 році. Це свідчить про суттєве поліпшення здатності банку забезпечувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок високоякісних ліквідних активів (Рис. 2.5).

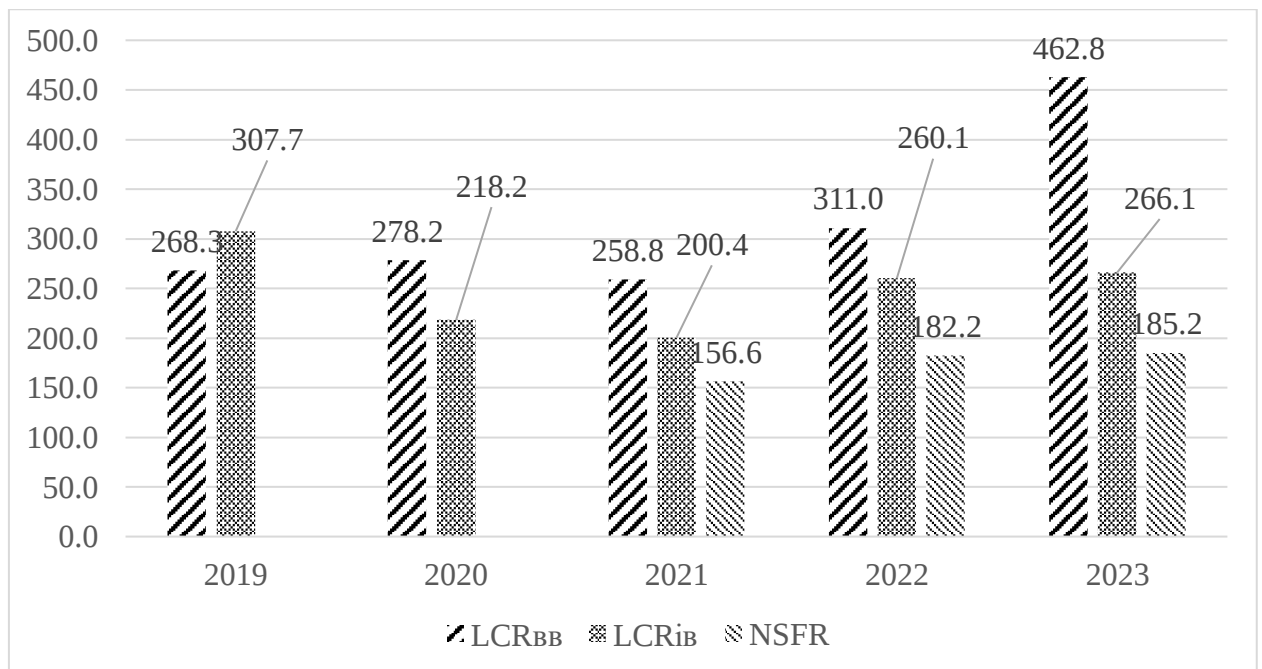

Рис. 2.5. Динаміка значення показників ліквідності АТКБ «Приватбанк» в 2019-2023 рр., %

Джерело: складено автором на основі [28]

Щодо коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{iВ}), спостерігаються певні коливання протягом аналізованого періоду. Найвище значення було зафіксовано у 2019 році на рівні 307,7%, після чого відбулося зниження до 200,4% у 2021 році. Проте, починаючи з 2022 року, спостерігається відновлення позитивної динаміки, і станом на 2023 рік LCR_{iВ} складає 266,1%.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) був запроваджений у звітності банку починаючи з 2021 року. Протягом 2021-2023 рр. значення цього показника зросло зі 156,6% до 185,2%, що вказує на зміцнення стабільності фондування банку в довгостроковій перспективі.

Варто зазначити, що всі проаналізовані показники ліквідності АТКБ «Приватбанк» протягом 2019-2023 рр. знаходяться на рівні, що перевищує встановлені регуляторні вимоги. Це свідчить про ефективне управління ліквідністю банку та його здатність протистояти потенційним фінансовим шокам.

Зобов'язання банку до запитання та зі строком погашення до 1 місяця демонструють стійку тенденцію до зростання, збільшившись з 170 339 млн грн у 2019 році до 494 595 млн грн у 2023 році. Це свідчить про суттєве збільшення обсягів короткострокових зобов'язань банку, що пов'язано зі зростанням депозитної бази та розширенням клієнтської бази. Водночас, зобов'язання зі строком погашення від 1 до 3 місяців та від 3 до 12 місяців характеризуються поступовим зниженням протягом аналізованого періоду (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

Динаміка всіх потенційних майбутніх виплат за фінансовими зобов'язаннями згідно з договорами АТКБ «Приватбанк» в 2019-2023 рр.,
млн грн.

Термін погашення зобов'язань банку	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
До запитання та до 1 місяця	170339	229 151	254 849	401 418	494 595	324 256	190,36
1-3 місяці	35 921	33 931	28 536	30 530	26 943	-8 978	-24,99
3-12 місяців	46 563	54 410	46 174	41 773	37 204	-9 359	-20,10
12 місяців - 5 років	2 413	1 863	1 491	2 457	2 971	558	23,12
Понад 5 років	132	19	15	225	3 823	3 691	2796,21

Джерело: складено автором на основі [6]

Зокрема, зобов'язання зі строком погашення від 1 до 3 місяців зменшилися з 35 921 млн грн у 2019 році до 26 943 млн грн у 2023 році, а зобов'язання зі строком погашення від 3 до 12 місяців скоротилися з 46 563 млн грн до 37 204 млн грн відповідно. Такі зміни вказують на оптимізацію структури зобов'язань банку та зменшення частки середньострокових зобов'язань.

Що стосується довгострокових зобов'язань, то можна відзначити незначні коливання обсягів зобов'язань зі строком погашення від 12 місяців до 5 років протягом 2019-2023 рр. Проте, у 2023 році відбулося суттєве зростання зобов'язань зі строком погашення понад 5 років до 3 823 млн грн порівняно з попередніми роками, коли вони не перевищували 225 млн грн. Це свідчить про залучення банком довгострокових фінансових ресурсів для реалізації стратегічних проектів або оптимізації структури пасивів.

Таким чином, аналіз динаміки всіх потенційних майбутніх виплат за фінансовими зобов'язаннями АТКБ «Приватбанк» протягом 2019-2023 рр. показує зростання короткострокових зобов'язань, скорочення середньострокових зобов'язань та збільшення довгострокових зобов'язань у 2023 році. Ці зміни відображають адаптацію банку до ринкових умов та потреб клієнтів, а також є результатом реалізації стратегії управління пасивами для забезпечення ефективної діяльності та фінансової стійкості банку.

У 2021 році спостерігався позитивний кумулятивний GAP для всіх часових інтервалів, за винятком періоду від 1 до 3 місяців, де значення становило -2 123 млн грн. Це свідчить про наявність перевищення активів над зобов'язаннями у відповідних часових проміжках, що є позитивним фактором для забезпечення ліквідності банку. У 2022 році відбулося суттєве покращення ситуації з кумулятивним GAP. Значення показника для всіх часових інтервалів стало позитивним, коливаючись від 44 007 млн грн для періоду понад 5 років до 99 000 млн грн для періоду від 3 до 6 місяців. Такі результати вказують на зміцнення ліквідної позиції банку та наявність достатнього обсягу ліквідних активів для покриття потенційних відтоків.

Протягом 2023 року спостерігається подальше зростання кумулятивного GAP для всіх часових інтервалів. Зокрема, для періоду до 1 місяця значення збільшилося до 122 554 млн грн, для періоду від 1 до 3 місяців - до 121 525 млн грн, а для періоду понад 5 років - до 79 350 млн грн. Такі результати свідчать про зміцнення ліквідної позиції банку та наявність значного запасу ліквідності для покриття потенційних відтоків коштів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Динаміка кумулятивного GAP в межах ризику ліквідності АТКБ
«Приватбанк» в 2021-2023 рр., млн грн.

Термін погашення активів банку	2021	2022	2023	Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
До 1 місяця	14 612	91 902	122 554	107 942	738,72
1-3 місяці	-2 123	63 899	121 525	123 648	-5824,21
3-6 місяців	6 913	99 000	124 077	117 164	1694,84
6-9 місяців	2 896	98 840	117 654	114 758	3962,64
9-12 місяців	13 482	95 339	130 846	117 364	870,52
1- 5 років	39 413	93 101	207 692	168 279	426,96
Понад 5 років	47 449	44 007	79 350	31 901	67,23

Джерело: складено автором на основі [6]

Варто відзначити, що позитивна динаміка кумулятивного GAP протягом 2021-2023 рр. є результатом ефективного управління активами та пасивами банку, а також адекватної оцінки ризиків ліквідності. АТКБ «Приватбанк» демонструє здатність підтримувати оптимальний баланс між ліквідністю та прибутковістю, забезпечуючи достатній рівень ліквідних активів для покриття потенційних відтоків коштів.

Таким чином, аналіз динаміки кумулятивного GAP АТКБ «Приватбанк» протягом 2021-2023 рр. свідчить про стабільність та покращення ліквідної позиції банку, що є важливим фактором його фінансової стійкості та здатності ефективно функціонувати в умовах мінливого ринкового середовища.

Висновки до розділу 2

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що в процесі аналізу сучасного стану ліквідності банківської системи визначено такі аспекти:

- проаналізовано ліквідність банківської системи України. Динаміка показників ліквідності банківської системи України протягом 2019-2023 рр. свідчить про суттєве покращення здатності банків виконувати свої короткострокові зобов'язання, про що свідчить зростання LCR_{вв} до 2377,2% та LCR_{ів} до 769,5% у 2023 році. Значне нарощування залишків на коррахунках банків з 30,3 млрд грн у 2019 році до 182 млрд грн у 2023 році підтверджує зміцнення ліквідної позиції банківського сектору. Скорочення обсягів рефінансування банків з боку НБУ в останні два роки на тлі покращення інших індикаторів ліквідності свідчить про зростання самодостатності банків у забезпеченні власної ліквідності;

- розглянуто джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк». Основним їх джерелом є кошти клієнтів, які зросли з 231,4 млрд грн. у 2019 році до 549,7 млрд грн. у 2023 році, що свідчить про зміцнення довіри до банку. Банк забезпечує ефективне управління ліквідністю шляхом підтримки значного обсягу високоліквідних активів, зокрема грошових коштів та їх еквівалентів (збільшення з 29 млрд грн. до 80 млрд грн.), а також через активне інвестування в цінні папери, особливо ОВДП (зростання зі 140 млрд грн. до 256 млрд грн.). Диверсифікація кредитного портфеля між корпоративними та приватними клієнтами, а також зростання загальних активів банку з 552 млрд грн. до 880 млрд грн. підтверджують ефективність обраної стратегії управління ліквідністю;

- досліджено динаміку показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог АТКБ «Приватбанк». Банк демонструє стійке зростання показників ліквідності протягом 2019-2023 рр., зокрема, LCR_{вв} збільшився з 268,3% до 462,8%, а NSFR зріс зі 156,6% до 185,2%. Банк ефективно управляє своїми зобов'язаннями, про що свідчить збільшення частки короткострокових

зобов'язань до 494 595 млн грн у 2023 році та оптимізація структури середньо- та довгострокових зобов'язань. Позитивна динаміка кумулятивного GAP, зокрема, зростання показника до 122 554 млн грн для періоду до 1 місяця у 2023 році, підтверджує зміцнення ліквідної позиції банку та його здатність ефективно управляти ризиками ліквідності.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

3.1 Удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» для досягнення максимізації ліквідності

Ліквідність і прибутковість безпосередньо пов'язані між собою, адже чим більше коштів знаходиться на поточних рахунках, тим менше грошей можна інвестувати в різноманітні активи. Якщо основною метою є підвищення ліквідності, то важливо також обирати активи з найнижчою дохідністю. Це пояснюється тим, що високодохідні активи, як правило, мають нижчу ліквідність і вимагають довгострокового інвестування.

Для досягнення максимальної ліквідності АТ КБ «Приватбанк» необхідно проаналізувати структуру своїх активів. Банк повинен прагнути до оптимального балансу між високоліквідними активами, такими як готівка та короткострокові державні облігації, і менш ліквідними, але потенційно більш прибутковими активами, як-от довгострокові кредити та інвестиції в цінні папери. Цей баланс має враховувати не лише поточні потреби в ліквідності, але й прогнозовані майбутні грошові потоки.

Крім того, банк повинен регулярно проводити стрес-тестування своєї ліквідної позиції, щоб переконатися у здатності витримати потенційні шоки ліквідності. Мова йде про моделювання різних сценаріїв, таких як масове вилучення депозитів або різке зниження вартості активів, і оцінку впливу цих сценаріїв на ліквідність банку. Результати стрес-тестів мають використовуватися для коригування структури активів і забезпечення достатнього буфера ліквідності.

Ще одним важливим фактором є диверсифікація активів за типами, секторами економіки та географічними регіонами. Диверсифікація допомагає знизити ризики, пов'язані з концентрацією активів в одному сегменті, і

забезпечує більшу стабільність грошових потоків. Водночас, надмірна диверсифікація може призвести до зниження загальної дохідності портфеля активів, тому необхідно знайти оптимальний баланс.

Таким чином, для досягнення максимальної ліквідності АТ КБ «Приватбанк» повинен управляти структурою своїх активів, враховуючи позитивні та негативні сторони при балансуванні між ліквідністю та прибутковістю, регулярно проводити стрес-тестування та забезпечувати оптимальний рівень диверсифікації. Лише комплексний підхід до управління активами дозволить банку досягти своєї мети і забезпечити стабільність у довгостроковій перспективі.

Для забезпечення максимальної ліквідності АТ КБ «Приватбанк» необхідно оптимізувати структуру своїх активів (табл. 3.1).

Запропонована в таблиці 3.1 структура передбачає суттєве збільшення частки грошових коштів та їх еквівалентів з 79,6 млн грн у 2023 році до 282,9 млн грн у 2024 році. Це дозволить банку мати достатній запас високоліквідних активів для покриття потенційних відтоків коштів.

Водночас, банк має зберегти на незмінному рівні обсяг фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток, кредитів та заборгованості клієнтів, цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, та цінних паперів, які обліковуються за амортизованою собівартістю. Це забезпечить стабільність структури активів і дозволить банку продовжувати генерувати дохід від цих активів.

Однак, для збільшення частки високоліквідних активів банку доведеться повністю відмовитися від коштів в інших банках та інших активів. Це призведе до втрати доходності на рівні 1% для коштів в інших банках і 1% для інших активів, що в сумі складе 2,03 млн грн втрат від такого заходу.

Незважаючи на ці втрати, запропонована структура активів дозволить АТ КБ «Приватбанк» досягти своєї головної мети – максимізації ліквідності.

Банк зможе швидко реагувати на потенційні шоки ліквідності та забезпечувати безперебійне виконання своїх зобов'язань перед клієнтами та контрагентами.

Таблиця 3.1

Оптимальна структура активів для АТ КБ «Приватбанк» для
досягнення максимізації ліквідності

Показники	2023	2024	Дохід- ність	Втрати від такого заходу
Грошові кошти та їх еквіваленти	79,6	282,9	-	0
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	100,4	100,4	-	0
Кошти в інших банках	75,1	0,0	1	0,75
Кредити та заборгованість клієнтів	95,6	95,6	-	0
у тому числі кредити та заборгованість юридичних осіб	35,5	35,5	-	0
у тому числі кредити та заборгованість фізичних осіб	60,1	60,1	-	0
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	171,5	171,5	-	0
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	133,8	133,8	-	0
Інше	128,2	0,0	1	1,28
Чисті активи, усього	686,6	686,6	-	0
Загальні активи, усього	879,8	879,8	-	0
ОВДП	255,7	255,7	-	0
Всього ефект	-	-	-	2,03

Джерело: складено автором

Варто також відзначити, що частка ОВДП в структурі активів банку залишиться незмінною на рівні 255,7 млн грн. Це свідчить про те, що банк продовжує розглядати державні цінні папери як надійне джерело ліквідності та стабільного доходу.

Завдяки оптимізації структури активів АТ КБ «Приватбанк» матиме більше високоліквідних коштів. Це дозволить банку у випадку виникнення

непередбачуваних подій швидко виконати всі зобов'язання, придбати фінансові інструменти мінімізації ризику та вчинити інші необхідні дії. Така здатність оперативно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі є критично важливою в умовах підвищеної невизначеності, характерної для періоду війни.

Безумовно, відмова від певних активів, таких як кошти в інших банках та інші активи, призведе до втрати частини доходів. Однак, в умовах війни пріоритетом для банку стає не максимізація прибутку, а забезпечення стабільності та надійності. Втрата доходності на рівні 2,03 млн грн є прийнятною ціною за досягнення високого рівня ліквідності, який дозволить банку витримати потенційні шоки та продовжувати безперебійну діяльність.

Слід зазначити, що в періоди економічної та політичної нестабільності, які часто супроводжують військові конфлікти, ризики для банківської системи суттєво зростають. Можливі раптові відтоки депозитів, зниження вартості активів, збільшення частки проблемних кредитів тощо. За таких умов наявність значного запасу ліквідності є не просто бажаною, а життєво необхідною для виживання банку.

Крім того, висока ліквідність дає банку більше можливостей для підтримки своїх клієнтів у скрутні часи. Він зможе продовжувати кредитування реального сектору економіки, що матиме позитивний вплив на економічну активність в країні та сприятиме якнайшвидшому відновленню після завершення військових дій.

Таким чином, оптимізація структури активів АТ КБ «Приватбанк» з акцентом на максимізацію ліквідності є стратегічно правильним рішенням в умовах війни. Незважаючи на певні втрати доходності, банк зможе забезпечити свою стабільність, виконати всі зобов'язання перед клієнтами та контрагентами, а також підтримати економіку країни в цей складний період. У довгостроковій перспективі такий підхід дозволить банку зміцнити свої позиції на ринку та створити надійне підґрунтя для подальшого розвитку після завершення війни.

Підводячи підсумок, зазначимо, що оптимізація структури активів АТ КБ «Приватбанк» передбачає збільшення частки грошових коштів та їх еквівалентів з 79,6 млн грн у 2023 році до 282,9 млн грн у 2024 році, що забезпечить достатній запас високоліквідних активів. Незважаючи на втрату доходності на рівні 2,03 млн грн через відмову від коштів в інших банках та інших активів, такий підхід дозволить банку швидко реагувати на потенційні шоки ліквідності та виконувати свої зобов'язання. В умовах війни пріоритетом стає не максимізація прибутку, а забезпечення стабільності та надійності банку, що досягається шляхом підтримки високого рівня ліквідності.

3.2 Напрями щодо удосконалення управління ліквідністю банків

Запропонована ідея створення нейронної мережі (ШІ) для прогнозування та контролю оптимального рівня ліквідності банків. Така система дозволить більш точно моделювати динаміку ліквідності, враховуючи різноманітні фактори впливу та історичні дані. Використання штучного інтелекту забезпечить автоматизацію процесу аналізу, що підвищить ефективність управління ліквідністю та зменшить ризики, пов'язані з людським фактором.

Нейронна мережа матиме змогу виявляти приховані закономірності та тенденції, які можуть бути непомітними при традиційному аналізі. Це дасть можливість завчасно ідентифікувати потенційні проблеми з ліквідністю та вживати превентивних заходів. Крім того, ШІ зможе швидко адаптуватися до змін ринкових умов та регуляторних вимог, забезпечуючи актуальність прогнозів.

Для ефективного функціонування запропонованої системи необхідно забезпечити її достатньою кількістю якісних даних. Мова йде про історичні показники ліквідності банків, макроекономічні індикатори, інформацію про структуру активів та пасивів, а також дані про ринкові тренди. Чим більш

різноманітною та детальною буде вхідна інформація, тим точнішими будуть прогнози нейронної мережі.

Архітектура системи повинна передбачати модульність та масштабованість. Це дозволить гнучко налаштовувати параметри моделі під специфіку кожного банку та легко інтегрувати нові джерела даних. Важливо також забезпечити високий рівень безпеки та конфіденційності, оскільки система оперуватиме чутливою фінансовою інформацією.

Інтерфейс користувача має бути інтуїтивно зрозумілим та зручним у використанні. Він повинен надавати можливість візуалізації результатів прогнозування, генерування звітів та сповіщень про потенційні ризики. Доступ до системи має бути диференційованим відповідно до ролей та повноважень користувачів.

Впровадження нейронної мережі для управління ліквідністю банків вимагатиме тісної співпраці між ІТ-фахівцями, фінансовими аналітиками та регуляторами НБУ. Необхідно буде провести ґрунтовне тестування та валідацію моделі перед її повномасштабним застосуванням. Також важливо передбачити механізми періодичного оновлення та вдосконалення системи на основі зворотного зв'язку від користувачів та нових наукових розробок у сфері штучного інтелекту.

Принцип роботи системи штучного інтелекту для вдосконалення управління ліквідністю банків базується на аналізі широкого спектру вхідних даних. Як показано на Рисунку 3.1, необхідними є ті, що містяться в управлінській, бухгалтерській та статистичній звітності банківської установи, а також макроекономічні показники, які відображають стан економіки в цілому. Крім того, система враховує загальнодоступну інформацію про конкурентів на ринку, що дозволяє оцінити відносну позицію банку в галузі. Для забезпечення релевантності прогнозів, модель також використовує найсвіжіші дані щодо ситуації на фінансових ринках, котирувань акцій провідних компаній, ціни на ф'ючерси та інші фінансові інструменти.

Зібрана інформація надходить до моделі штучного інтелекту, яка здійснює її обробку та аналіз. Завдяки використанню передових алгоритмів машинного навчання, зокрема нейронних мереж, система здатна виявляти складні закономірності та взаємозв'язки між різними факторами, що впливають на ліквідність банку. Модель враховує історичні дані, динаміку зміни показників, а також реагує на поточні ринкові тренди та події. Це дозволяє системі адаптуватися до мінливих умов та генерувати більш точні прогнози.

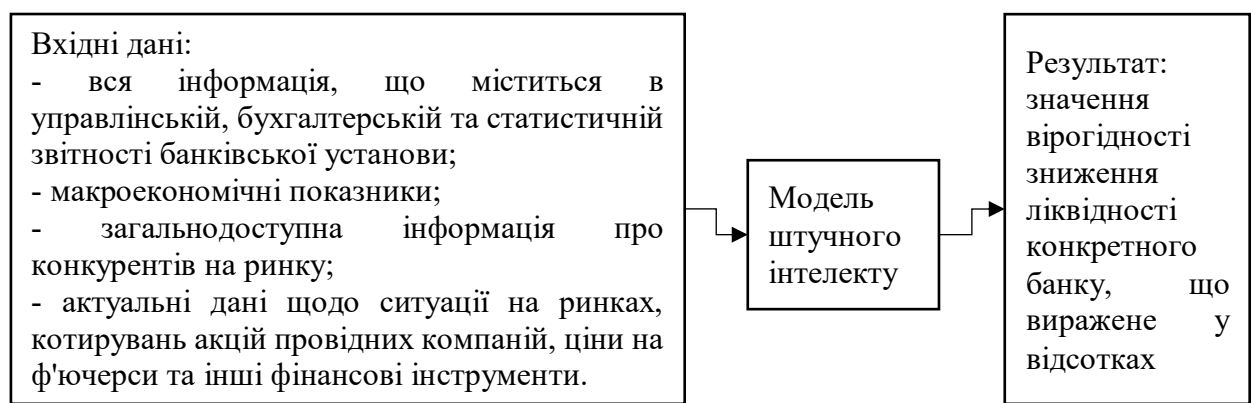

Рис. 3.1. Принцип роботи системи ШІ для удосконалення управління ліквідністю банків

Джерело: складено автором

Результатом роботи моделі штучного інтелекту є значення ймовірності зниження ліквідності конкретного банку, виражене у відсотках. Цей показник відображає рівень ризику, пов'язаний з можливістю банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та контрагентами. Чим вище значення ймовірності, тим більший ризик виникнення проблем з ліквідністю у майбутньому. Отриманий результат дозволяє банківському менеджменту своєчасно реагувати на потенційні загрози та вживати необхідних заходів для мінімізації ризиків.

Важливо зазначити, що ефективність функціонування системи штучного інтелекту для управління ліквідністю банків значною мірою залежить від якості та повноти вхідних даних.

Реалізація нейромережі для контролю рівня ліквідності банку вимагає значних фінансових інвестицій. Загальна вартість впровадження такої системи складає 62,25 млн грн. Сума включає в себе витрати на придбання необхідного програмного забезпечення в розмірі 47,88 млн грн., а також витрати на навчання персоналу та обслуговування системи, які становлять 14,37 млн грн. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Вартість реалізації нейромережі, що контролює рівень ліквідності банку

Показники	Сума, млн грн.
Вартість програмного забезпечення	47,88
Витрати на навчання та обслуговування	14,37
Всього	62,25

Джерело: складено автором [39]

Однак, незважаючи на високу вартість, застосування нейромережі для контролю ліквідності має суттєві переваги. Враховуючи, що сума власного капіталу банків становить 368 217 млн грн., використання такого інноваційного підходу дозволить значно знизити ризики зупинки діяльності банківської системи та втрати власниками банків їхніх капіталів. Це особливо актуально в контексті того, що більшість банківського капіталу в Україні є державним.

Ефективність впровадження нейромережі для контролю ліквідності можна оцінити, розділивши суму власного капіталу банків на загальну вартість реалізації проекту. Відповідно до наведених даних, на кожен вкладений в цей захід гривню припадає 5915 грн. збереженого капіталу. Такий показник свідчить про високу економічну доцільність застосування передових технологій у сфері управління ліквідністю банків.

Висновки до розділу 3

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що в процесі обґрунтування шляхів удосконалення управління ліквідністю банків сформульовано такі рекомендації:

- запропоновано заходи щодо удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» для досягнення максимізації ліквідності. Удосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» з метою максимізації ліквідності передбачає підвищення частки високоліквідних активів, таких як грошові кошти та їх еквіваленти, з 79,6 млн грн до 282,9 млн грн протягом 2023-2024 років. Хоча такі заходи призведуть до втрати доходності на суму 2,03 млн грн через відмову від менш ліквідних активів, вони дозволять банку ефективно управляти ризиками та забезпечувати безперебійну діяльність в умовах підвищеної невизначеності, спричиненої війною. Таким чином, фокус на ліквідності, а не на максимізації прибутку, є стратегічно правильним рішенням для АТ КБ «Приватбанк» у поточних умовах;

- визначено напрями щодо удосконалення управління ліквідністю банків. Впровадження нейромережі для контролю рівня ліквідності банків є перспективним напрямом. Незважаючи на значні витрати в розмірі 62,25 млн грн., ефективність такого заходу становить 5915 грн. на кожную вкладену гривню, що свідчить про його економічну доцільність. Застосування інноваційних технологій дозволить знизити ризики зупинки діяльності банківської системи та втрати власниками банків їхніх капіталів, сума яких становить 368 217 млн грн.

ВИСНОВКИ

У процесі вивчення теоретичних і практичних аспектів управління ліквідністю банків сформульовано такі висновки та рекомендації:

1. Розкрито економічну сутність ліквідності банку, її види та значення. Ліквідність банку, що включає миттєву, поточну, короткострокову та довгострокову складові, є критично важливою для забезпечення безперебійного функціонування установи та виконання нею своїх зобов'язань перед клієнтами та контрагентами. Ефективне управління ліквідністю передбачає підтримку збалансованої структури активів та пасивів, контроль за дотриманням нормативів ліквідності, а також розробку дієвих механізмів реагування на кризові ситуації, що в сукупності дозволяє банку забезпечити свою фінансову стабільність, надійність та довгостроковий розвиток. Значення ліквідності банку полягає в тому, що вона є індикатором його здатності виконувати свої функції в економіці та фінансовій системі, а також підтримувати довіру з боку всіх зацікавлених сторін, що є необхідною умовою успішної діяльності установи на ринку банківських послуг.

2. Охарактеризовано основні підходи до оцінювання ліквідності банку. Ефективне оцінювання ліквідності банку вимагає дотримання нормативів ліквідності, встановлених НБУ ($LCR \geq 100\%$, $NSFR \geq 100\%$), а також використання різноманітних підходів, таких як стрес-тестування, GAP-аналіз, регулярний моніторинг показників та моделювання ліквідності. Метод моделювання ліквідності, який поєднує економетричне моделювання, методи дослідження операцій, прогнозування часових рядів та інші підходи, є потужним інструментом для прогнозування майбутніх грошових потоків та розробки ефективних стратегій управління ліквідністю. Комплексний підхід до оцінювання ліквідності, що включає дотримання нормативів, використання різноманітних методів аналізу та моделювання, дозволяє банкам забезпечувати стабільність і надійність своєї діяльності.

3. Систематизовано методи та інструменти управління ліквідністю банку. Методи та інструменти управління ліквідністю банку охоплюють як діяльність центрального банку, так і внутрішні процеси в самих банках. Центральний банк регулює ліквідність банківської системи через операції на відкритому ринку, зміну норми резервування та коригування ключової процентної ставки. На внутрішньому рівні банки застосовують такі інструменти, як аналіз розривів ліквідності, управління структурою балансу, підтримка достатнього обсягу високоліквідних активів та дотримання внутрішніх нормативів ліквідності, зокрема коефіцієнта миттєвої ліквідності, показників LCR та NSFR, для забезпечення своєї фінансової стійкості.

4. Проаналізовано ліквідність банківської системи України. Виявляється стійка тенденція до зміцнення здатності банків виконувати свої зобов'язання, про що свідчить зростання показників LCR_{вв} та LCR_{ів} до 2377,2% та 769,5% відповідно у 2023 році. Суттєве збільшення залишків на коррахунках банків з 30,3 млрд грн у 2019 році до 182 млрд грн у 2023 році є ще одним підтвердженням покращення ліквідної позиції банківського сектору. Зменшення обсягів рефінансування банків з боку НБУ в останні роки на фоні позитивної динаміки інших показників ліквідності свідчить про зростання самодостатності банків та їхню здатність ефективно функціонувати без значної підтримки регулятора.

5. Розглянуто джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів АТКБ «Приватбанк». Він характеризується стабільним зростанням коштів клієнтів як основного джерела формування ліквідних коштів, про що свідчить збільшення з 231,4 млрд грн. у 2019 році до 549,7 млрд грн. у 2023 році. Ефективне управління ліквідністю забезпечується шляхом підтримки достатнього рівня високоліквідних активів, зокрема грошових коштів та їх еквівалентів (зростання з 29 млрд грн. до 80 млрд грн.), а також активного інвестування в цінні папери, особливо ОВДП (збільшення зі 140 млрд грн. до 256 млрд грн.). Збалансований підхід до кредитування корпоративних та приватних клієнтів, разом із нарощенням загальних активів банку з 552 млрд

грн. до 880 млрд грн., свідчать про раціональність стратегії управління ліквідністю, яку реалізує АТКБ «Приватбанк».

6. Досліджено динаміку показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог АТКБ «Приватбанк». АТКБ «Приватбанк» протягом 2019-2023 рр. досяг значного покращення показників ліквідності, зокрема, LCR_{ВВ} зріс до 462,8%, а NSFR досяг 185,2%, що свідчить про високий рівень забезпечення короткострокових зобов'язань за рахунок ліквідних активів. Банк оптимізував структуру своїх зобов'язань, збільшивши частку короткострокових до 494 595 млн грн та ефективно управляючи середньо- та довгостроковими зобов'язаннями. Стабільне зростання кумулятивного GAP, зокрема, до 122 554 млн грн для періоду до 1 місяця у 2023 році, є свідченням зміцнення ліквідної позиції банку та його здатності протистояти потенційним відтокам коштів.

7. Запропоновано заходи щодо вдосконалення процесу формування оптимальної структури активів АТ КБ «Приватбанк» для досягнення максимізації ліквідності. Необхідно оптимізувати структуру активів шляхом збільшення частки грошових коштів та їх еквівалентів з 79,6 млн грн у 2023 році до 282,9 млн грн у 2024 році, навіть якщо це призведе до втрати доходності на рівні 2,03 млн грн. В умовах війни наявність значного запасу ліквідності дозволить банку оперативно реагувати на потенційні шоки, виконувати зобов'язання перед клієнтами та контрагентами, а також підтримувати економіку країни. Незважаючи на короткострокові втрати доходності, такий підхід забезпечить стабільність та надійність банку в довгостроковій перспективі.

8. Визначено напрями щодо вдосконалення управління ліквідністю банків. Створення системи штучного інтелекту для прогнозування та контролю оптимального рівня ліквідності банків є раціональним шляхом удосконалення управління ліквідністю. Хоча реалізація такого проекту коштуватиме 62,25 млн грн., його ефективність, яка складає 5915 грн. збереженого капіталу на кожен інвестовану гривню, виправдовує необхідні

витрати. Враховуючи, що сума власного капіталу банків дорівнює 368 217 млн грн., використання нейромережі допоможе мінімізувати ризики припинення діяльності банківської системи та збитки для власників банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. І., Путінцева Т., Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. № 3(34). С.4-18.
2. Блащук-Дев'яткіна Н., Маруніч К., Управління ліквідністю банків. *Молодий вчений*. 2023. № 9 (121). С.7-12.
3. Волкова Н. І., Побережна А. Р., Сучасний стан ліквідності банківської системи України. *Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України*. 2024. С.94-97.
4. Гаркуша Ю., Антонюк А., Забезпечення банківської ліквідності в сучасних умовах. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2024. № 330.3. С.241-245.
5. Грудзевич У., Дребот Н., Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. С.1-8.
6. Група «ПриватБанк». Річний звіт. 31 грудня 2023 року. URL: https://static.privatbank.ua/files/Konsolidovanyu_richnyu_zvit_zh_2023.pdf (дата перегляду: 23.09.2024).
7. Гулевата А. В., Аналіз ліквідності банків та чинників її динаміки в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. № 2.13. С.212-217.
8. Гунько Н. І., Сутність та види ліквідності комерційного банку. *Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України*. 2023. С.53-61.
9. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). URL: https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2024-08-01.xlsx (дата перегляду: 23.09.2024).

10. Казіміров М. А., Теоретичні засади управління ризиками неплатоспроможності банків з урахуванням інтересів різних груп стейкхолдерів. *Економічний простір*. 2024. № 189. С.129-136.
11. Косов А. С., Підходи до оцінки і прогнозування ризиків ліквідності банку та їх практичне застосування. *Вчені записки*. Том 31 (70). 2020. № 4. С.80-87.
12. Котковський В.С., Гетманенко А.А., Еволюція підходів до управління банківською ліквідністю / Котковський В.С., Гетманенко А.А. URL: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2012/Economics/1_123328.doc.htm (дата перегляду: 23.09.2024)
13. Краснова І. В., Громницька І. Ю., Васьківська Н. О., Модель стрес-тестування ризику ліквідності банків в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 29. С.122-131.
14. Криклій О. А., Москаленко А. О., Вплив невизначеності на ліквідність банківської системи країни. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8319> (дата перегляду: 24.09.2024).
15. Кубах Т. Г., Гулицький В., Використання моделей динамічних індикаторів для оцінки ліквідності банку. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. №1(67). С.130-142.
16. Ладан О. І., Фактори впливу на ліквідність банків України. *Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасних умовах господарювання*. 2020. С.239-241.
17. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В., Управління ліквідністю банків України в сучасних умовах: нормативний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С.76-82.
18. Любкіна О., Охрименко І., Ярошенко С., До питання регулювання ліквідності банків України: стан та проблеми на тлі війни. *Наукові перспективи*. 2023. № 9 (39). С.364-380.

19. Маслак Н. Г., Сало І. В., Криклій О. А., Теоретико-методичні основи ліквідності комерційного банку. *Організаційний комітет*. 2021. С.419-421.
20. Новосьолова О. С., Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. *Вчені записки*. Том 31 (70). 2020. № 3. С.76-81.
21. Обов'язкові резерви. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/money-market/reserve-requirements-chart> (дата перегляду: 23.09.2024).
22. Одайський О., Шляхи збалансування ліквідності комерційного банку. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах*. 2022. С.109-110.
23. Олійник А. В., Інструменти управління ризиком ліквідності банку. *The 5th International scientific and practical conference Science, innovations and education: problems and prospects*. 2021. С.960-971.
24. Оперативні дані, що характеризують ліквідність банківської системи та чинники її зміни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/fm-liquidity> (дата перегляду: 23.09.2024).
25. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Заріцька А. І., Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. С.1-13.
26. Перерва Р. Р., Ліквідності банку: поняття та фактори впливу. *Сучасні тенденції в розвитку банківської системи та фінансових ринків України*. 2023. С.97-98.
27. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата перегляду: 23.09.2024)
28. Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2024-09-01.xlsx (дата перегляду: 23.09.2024).

29. Пухкан Н. М., Вплив ліквідності на прибутковість банків в умовах розвитку цифрової економіки. *Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці*. 2020. С.271-274.
30. Тарасевич Н. В., Камбур М. В., Управління ризиком ліквідності в банку. *Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: сучасні виклики та інновації*. 2022. № 26. С.48-50.
31. Тітов Д., Шедловський О., Фінансова безпека комерційних банків України в умовах нестабільності ринкового середовища. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-123> (дата перегляду: 24.09.2024).
32. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І., Ліквідність банку та ефективність впровадження нових нормативів ліквідності для банківської системи країни. *Інвестиції : практика та досвід*. 2023. № 5. С.37-43.
33. Чуркіна І. Є., Продан Т. Я., Виклики ліквідності та платоспроможності українських банків в сучасних реаліях. *Академічні візії*. 2023. № 26. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/832> (дата перегляду: 24.09.2024).
34. Azimova G. L., Analysis of the Use of Marketing Tools at the Present Stage of Development of the Market of Banking Services: Foreign Experience and Turkish Practice. *International Journal For Science Technology And Engineering*. 2022. T.10. №4. С.287-291.
35. Beck T., Döttling R., Lambert T., Van Dijk M. A., Liquidity Creation, Investment, and Growth. *Social Science Research Network*. 2020. P.1-40.
36. Ben Moussa M. A., Hedfi C., The impact of liquidity on bank lending: Case of Tunisia. *International journal of business and social science research*. 2024. С.13-18.
37. Dovbush V. I., SWOT alternative strategies as a marketing policy tool of Bank Alliance JSC. *Management Science*. 2020. T.30. №2. С.51-61.

38. Gleissner W., Günther T., Walkshäusl C., Financial sustainability: measurement and empirical evidence. *Journal of Business Economics*. 2022. №3. C.467-516.

39. How Much Does AI Cost - 2024 – RisingMax. URL: <https://risingmax.com/blog/how-much-does-artificial-intelligence-cost> (дата обращения: 23.09.2024).

40. Kasana E., An Empirical Study on Bank Liquidity in India-Panel Data Approach. *Economic affairs*. 2024. T.69. №2. P.1-10.

41. Mahdi F. S., Noorullah A. S., Jasim R. H., Supporting the Internal Control of Banks With the Methods of Performance and Financial Intelligence to Achieve Leadership in Business: an Analytical Study of a Sample of Iraqi Banks. *International Journal of Professional Business Review*. 2023. T.8. №2. C.1160.

42. Mustafa A. A., Almrafee M. N. I., Impact of Viral Marketing Tools on Dealing with Commercial Bank Services - Empirical Study on Commercial Bank Customers in Jordan. *Journal of Hunan University Natural Sciences*. 2022. T.49. №9. C.74-84.

43. Roy S., Misra A. K., Padhan P. C., Rahman M. R., Interrelationship among Liquidity, Regulatory Capital and Profitability - A Study on Indian Banks. *Cogent economics & finance*. 2019. T.7. №1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23322039.2019.1664845> (дата перегляду: 23.09.2024).

44. Sharma P., Sulastri S., Widiyanti M., Isnurhadi I., Corporate Sustainability and Financial Performance: Evidence from State-owned Enterprises in Indonesia. *KnE Social Sciences*. 2024. URL: <https://knepublishing.com/index.php/KnE-Social/article/download/16119/25739> (дата перегляду: 23.09.2024).

45. Vinnychenko O. V., Bank Liquidity: Essence, Factors of Influence and Methods of Assessment. *Business Inform*. 2024. T.4. №555. C.199-206.